

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

LIR
civilno društvo

Promovisanje i zaštita prava
ugrožene djece

Studija slučaja: “Program prevencije vršnjačkog nasilja u prigradskim naseljima Grada Mostara”

INOVATIVNI PRISTUPI U OBLASTI ZAŠTITE PRAVA DJECE

Ovaj dokument je napravljen uz finansijsku podršku Evropske unije.
Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost udruženja LIR civilno društvo i ASB i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Sadržaj

Uvod i obrazloženje (šta je studija slučaja, predmet studije slučaja, informacije o civilnom sektoru u zaštiti dječijih)	3
Opis inovativne prakse	4
Kvalitativna procjena lokalne društvene realnosti: potrebe i postojeće usluge	8
Analiza pruženih usluga korisnicima uključujući održivu podršku / usluge prema ciljanim korisnicima	9
Pregled relevantnih EU politika, lokalnog zakonodavstva i dokumenata	10
Iskustva u BiH i zemljama regiona	11
Kvalitativna procjena mogućnosti repliciranja programa	11
Primjer dobre prakse	12
Literatura	15

Uvod i obrazloženje (šta je studija slučaja, predmet studije slučaja, informacije o civilnom sektoru u zaštiti dječijih prava)

Studija slučaja je istraživačka strategija i empirijsko ispitivanje koje istražuje određeni fenomen unutar njegovog stvarnog konteksta. Ovaj pristup omogućava dubinsko, višestruko istraživanje kompleksnih pitanja i pruža deskriptivnu i istraživačku analizu osobe, grupe ili događaja. Dizajn studije slučaja obično uključuje kvalitativne metode, a njene prednosti se sastoje u opisivanju, upoređivanju, procjeni i razumijevanju različitih aspekata istraživačkog problema, jer omogućava istraživanje ključnih karakteristika, značenja i implikacija slučaja.

Svrha ove studije slučaja je promovisanje inovativnih i održivih rješenja za zaštitu prava ranjive djece zasnovanih na pristupu demokratizacije. **Predmet** studije slučaja je projekat „Program prevencije vršnjačkog nasilja u prigradskim područjima grada Mostara“ Centra za psihološku podršku „Sensus“, implementiranog u periodu 2014 – 2017. Osnovni cilj projekta bio je smanjenje stope vršnjačkog nasilja među djecom u prigradskim naseljima Mostara kroz poticanje socijalnog i emocionalnog razvoja učenika/ca, te osnaživanje roditelja i nastavnog kadra za davanje doprinosa smanjenju stope vršnjačkog nasilja.

Prema Okviru za upravljanje društvenim rizicima (Svjetska banka, 2000.) „ranjivost“ se definiše kao „vjerovatnoća da će osoba biti oštećena ili povrijeđena zbog nepredvidih događaja ili kao osjetljivost na egzogene šokove“. Dijete je ranjivo ukoliko postoji velika vjerovatnoća da šok, koji je relativan za opću populaciju, izazove negativne posljedice. Najranjivija djeca i adolescenti, uključujući one koji su siromašni i dolaze iz etničkih, jezičkih ili kulturnih manjina, imaju migrantsko porijeklo ili neku vrstu poteškoće, su pod većim rizikom za vršnjačko nasilje.

Vršnjačko nasilje, kao oblik agresivnog ponašanja koji je najrašireniji kod djece školske dobi, je ponašanje djeteta koje ima za cilj da povrijedi i nanese štetu (fizički ili emocionalno) drugom djetetu koje to pokušava izbjeći. Vršnjačko nasilje javlja se diljem svijeta i pogađa značajan broj djece i adolescenata. Procjenjuje se da 246 miliona djece i adolescenata doživljava školsko i vršnjačko nasilje u nekom obliku (UNESCO Institut za

statistiku 2011., Global Education Digest 2011: Upoređivanje obrazovnih statistika diljem svijeta).

Vršnjačko nasilje šteti fizičkom zdravlju i emocionalnoj dobrobiti djece i adolescenata. U zabilježene fizičke posljedice spadaju bolovi u stomaku, glavobolje, te problemi sa ishranom i spavanjem. Oni koji su žrtve vršnjačkog nasilja su također pod većim rizikom da dožive interpersonalne poteškoće, suočavaju se sa depresijom, usamljenošću, te mogu imati suicidalne misli ili čak pokušati izvršiti suicid.

Zbog svega gore navedenog, evidentno je da djeca koja su žrtve vršnjačkog nasilja spadaju u grupu ranjive djece čija se prava često krše, uključujući pravo na obrazovanje i zdravlje.

IRIS mreža, jedina regionalna mreža koja okuplja nevladine organizacije koje su pružatelji socijalnih usluga u Jugoistočnoj Evropi, igra važnu ulogu u zaštiti prava ranjive djece, kao i u pružanju podrške djeci koja su žrtve vršnjačkog nasilja. IRIS trenutno povezuje 140 organizacija članica koje pružaju različite vrste socijalnih usluga za razne ranjive grupe. Djeca žrtve vršnjačkog nasilja su važan dio ovih grupa, a članice mreže traže inovativne pristupe ovom problemu, dok IRIS osigurava da članice imaju priliku za partnerstva, razmjenu iskustava i pružanje međusobne podrške.

IRIS mreža okuplja partnere iz Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Kosova, Crne Gore, Albanije, Sjeverne Makedonije i Srbije te je osnovana od strane devet partnera: ASB, EDC, LIR, CLARD, SOLIDAR, SOS PG, OGI, ARSIS i ASYD. Sve ove organizacije i njihovi partneri kontinuirano rade na zaštiti prava ranjive djece. Centar za psihološku podršku „Sensus“ član je IRIS mreže od 2019. godine i radi na projektu vezanom za zaštitu prava ranjive djece.

Centar za psihološku podršku „Sensus“ je nevladina organizacija je strukovna nevladina organizacija čiji je cilj poboljšanje psihosocijalnog razvoja, pružanje podrške i osiguravanje edukacije za djecu, mlade i odrasle, kroz preventivni, interventni, savjetodavni i radioničarski rad. Organizacija je osnovana 2012. godine i od tada implementira projekte u sferi socijalne psihologije, savjetovanja i obrazovnog sistema.

Centar implementira ili je implementirao projekte kao što su :

- » „Program prevencije vršnjačkog nasilja u prigradskim područjima grada Mostara“ : smanjenje stope vršnjačkog nasilja među djecom u prigradskim naseljima Mostara kroz poticanje socijalnog i emocionalnog razvoja učenika/ca, te osnaživanje roditelja i nastavnog kadra za davanje doprinosa pri smanjenju stope vršnjačkog nasilja.
- » „Obrazovanje za sve“: pružanje jednakih društvenih, obrazovnih i kulturnih prilika za svu romsku djecu kroz uključivanje u zakonom obavezno osnovno obrazovanje, održavanje i poboljšanje pohađanja nastave i povećavanje uključenosti roditelja Roma u odgojno obrazovni proces njihove djece.
- » „Stariji brat – starija sestra“: usmjeren na osiguravanje socijalne inkluzije i psihosocijalne podrške za djecu iz ranjivih skupina.
- » „Prevencija rodno zasnovanog nasilja“ : doprinos smanjenju stope kriminaliteta, s naglaskom na rodno zasnovano nasilje, na području Mostara kroz rad na osnaživanju mladih i policijskih službenika za identifikaciju i prevenciju rodno zasnovanog nasilja.

Značaj civilnog društva za unapređenje dječjih prava naglašen je od strane UN Komiteta za prava djece:

- » CRC opći komentar br. 5 : „Države trebaju usko saradivati sa nevladinim organizacijama u najširem smislu, poštujući njihovu autonomiju. Nevladine organizacije igraju ključnu ulogu u pripremanju Konvencije i njihovo učešće u ovom procesu je od vitalnog značaja“.
- » CRC opći komentar br. 16: „Države bi trebale osigurati uslove za aktivne i pouzdane organizacije civilnog

društva, uključujući efikasnu saradnju uz podršku neovisnim organizacijama civilnog društva, omladinskim organizacijama, organizacijama za djecu. Države bi se trebale suzdržavati od miješanja u rad ovih i drugih nezavisnih organizacija, te facilitirati njihovo učešće u javnim politikama i programima koji se odnose na dječja prava“.

Zbog ovoga je uloga civilnog društva u zaštiti ranjive djece višestruka. Kako je navedeno u „Izveštaju o budućoj ulozi civilnog društva 2013“ Svjetskog ekonomskog Forum, uloge civilnog društva uključuju:

- » Stražar: pozivanje institucija na odgovornost, promovisanje transparentnosti i pouzdanosti.
- » Zagovaranje: utjecanje na pozitivne promjene u politikama, zakonima, strukturama i akcijama.
- » Pružatelj usluga: pružanje usluga koje odgovaraju na društvene potrebe kao što su obrazovanje, zdravlje, hrana i sigurnost; upravljanje krizama, spremnost na djelovanje u kriznim situacijama.
- » Stručnjak: pružanje jedinstvenog znanja i iskustva za oblikovanje politika i strategija, kao i identifikacija i predlaganje rješenja.
- » Izgradnja kapaciteta: pružanje edukacija, treninga i drugih vrsta izgradnje kapaciteta.
- » Predstavnik: davanje moći i glasa onima koji su u manjini.
- » Građanski prvak: ohrabrivanje građanskog učešća i podržavanje građanskih prava.
- » Postavljanje standarda: kreiranje normi koje oblikuju tržište i državne aktivnosti.

Opis inovativne prakse

Program za prevenciju nasilja u školi inovativni je model rada na zaštiti dječjih prava koji se provodi u osnovnim školama u ruralnim zajednicama Mostara. Program je usmjeren na smanjenje stope vršnjačkog nasilja povećanjem saradnje učenika, nastavnika i roditelja. Temelji se na promicanju socijalnog i emocionalnog razvoja učenika koji uključuje osiguravanje njihove sigurnosti i dobiti kroz jedinstveni obrazovni program i zagovaranje.

Programske aktivnosti provedene su u šest osnovnih škola: Osnovna škola „Zalik“, Osnovna škola „Bijelo Polje – Potoci“, Osnovna škola „Omer Maksumić“ Podvelež, Osnovna škola „Gnojnice“, Osnovna škola „Ilići“ i Osnovna škola „Blagaj“. Sve škole nalaze se u ruralnim područjima. Te su škole izabrane jer se većina programa za promicanje dječjih prava provodi u školama koje se nalaze u urbanim područjima grada. Programom se htjelo uključiti nove korisnike koji nisu imali

prilikom sudjelovati u sličnim aktivnostima.

Više od 300 učenika, 250 roditelja i 180 učitelja bili su dio programskih aktivnosti u razdoblju od 2014. do 2017. godine. Program je proveden integrativnim pristupom gdje su raznolike aktivnosti usmjerene na različite ciljne skupine. Učenici koji su odabrani su peti i šesti razred jer je ovo razvojno razdoblje kod djece kada se najčešće događaju prvi slučajevi vršnjačkog nasilja i razdoblje u kojem djeca razvijaju kognitivnu i emocionalnu sposobnost razumijevanja uzroka i posljedica nasilja.

Program za učenike uključuje SEL program (grupne radionice za razvoj socio-emocionalnih kompetencija) i obuke za učenike kako bi postali vršnjački edukatori za prevenciju vršnjačkog nasilja u svojim školama. Program socio-emocionalnog učenja (SEL) krovni je pojam koji se odnosi na "stjecanje vještina učenika za prepoznavanje i upravljanje emocijama, razvijanje empatije i brige za druge, donošenje odgovornih odluka, uspostavljanje pozitivnih odnosa i učinkovito rješavanje izazovnih situacija". Program se sastoji od radionica i praktičnih aktivnosti usmjerenih na razvoj pet osnovnih socijalnih i emocionalnih kompetencija:

Samosvijest: identifikacija i prepoznavanje emocija, prepoznavanje ličnih interesa i snaga, jačanje samopouzdanja;

Emocionalna inteligencija: regulacija emocija, kontrola impulsa, postavljanje ciljeva i praćenje napretka akademskih i ličnih ciljeva i adekvatno izražavanje emocija;

Društvena osviještenost: poticanje empatije, prepoznavanje i poštivanje individualnih i grupnih sličnosti i razlika;

Interpersonalni odnosi: izgradnja i održavanje zdravih veza, otpornosti na društvene pritiske, prevencija i konstruktivno rješavanje interpersonalnih konflikata.

Odgovorno donošenje odluka: shvatanje važnosti samostalnog donošenja odluka i poticanje prihvatanja odgovornosti za vlastite odluke.

Radionice za SEL program organizirale su se sedmično, tokom trajanje jedne školske godine za jednu grupu učenika. Jedna grupa predstavlja učenike koji pohađaju peti ili šesti razred. U jednoj školi obično radimo s četiri grupe, ovisno o broju petih i šestih razreda u toj školi. Prosječan broj učenika u jednoj grupi je 15, ali u nekim razredima taj broj može biti i veći. Obično jedan facilitator radi s jednom skupinom provodeći skup radionica koje su usmjerene na razvoj pet osnovnih kompetencija SEL-a. Svaka SEL kompetencija obuhvaćena je u dva mjeseca tokom jedne školske godine. Radionice su interaktivne, koriste se različite metode rada, usmeno pripovijedanje, metoda

dijaloga i rasprave, vizualna metoda, upotreba radnih listova, pisanje, metoda dokumentacije, igra uloga. Trajanje jedne radionice je 45 minuta. Početkom školske godine facilitatori za sve grupe kreiraju priručnik s radionicama koji će se koristiti tokom školske godine na temelju kompetencija SEL-a. Svaki facilitator prilagođava radionice tijekom cijele godine u skladu s potrebama svoje grupe. Provedeno je više od 150 radionica temeljenih na programu socijalnog i emocionalnog učenja (SEL).

Iz svake grupe odabrano je pet učenika koji će sudjelovati u treninzima za vršnjačke edukatore. Odabir vrši grupa na temelju anonimnog glasovanja. Pet učenika s najvećim brojem glasova odabrani su kao vršnjački edukatori. Naglašena je važnost odabira i dječaka i djevojčica za vršnjačke edukatore. Prosječni broj učesnika grupe za vršnjačke edukatore je 10. U jednoj su školi bile organizovane 2 grupe vršnjačkih edukatora. Program se sastojao od 10 radionica, koje se održavaju sedmično. Trajanje jedne radionice je 90 minuta. Uloga sudionika je pružanje vršnjačke podrške - savjetodavna pomoć usmjerena na prevenciju i intervenciju u slučajevima vršnjačkog nasilja. Kroz 10 radionica, vršnjački edukatori su poboljšali svoje znanje o etiologiji vršnjačkog nasilja i poboljšali svoje međuljudske vještine potrebne za pružanje podrške, što ih čini kompetentnim za pružanje podrške žrtvama i počiniteljima vršnjačkog nasilja, razvijanju i provedbi aktivnosti koje potiču pozitivno školsko okruženja bez vršnjačkog nasilja, za primanje pritužbi svojih vršnjaka kada je u pitanju nasilje i kako im pomoći u skladu sa školskim pravilima koji se tiču vršnjačkog nasilja.

U sklopu programa individualno savjetovanje bilo je dostupno svim učenicima koji su sudjelovali u programu. Djeca i mladi (i njihove porodice) nekada trebaju dodatnu podršku kada im je teško nositi se sa ili razumjeti svoje emocije i / ili ponašanje. Individualno savjetovanje može pomoći djeci u razvoju vještina rješavanja problema i također ih podučiti vrijednosti traženja pomoći. Psiholozi mogu pomoći učenicima i porodicama da se nose sa stresom i raznim emocionalnim i bihevioralnim problemima. Mnogi učenici trebaju pomoć u rješavanju školskog stresa, poput domaćih zadataka, anksioznosti tokom ispitivanja, maltretiranja ili pritiska vršnjaka. Stoga je projektni tim zaključio da je za djecu s problemima potrebno organizirati pojedinačne sesije kako bi se osigurala rana identifikacija i intervencija. U skladu s tim jedno sedmično tokom školske godine su organizovane individualne sesije, gdje je za učenike i njihove roditelje bio dostupan profesionalac za mentalno zdravlje. Sve učenike koji su došli na savjetovanje odabrao je pedagog škole ili su lično zatražili pomoć. U nekim su slučajevima roditelji zatražili razgovor s psihologom. Više od 50

učenika bili su korisnici ove usluge u 6 osnovnih škola tokom tri godine.

Paralelno s radom s učenicima aktivnosti za roditelje su organizovane u vidu redovnih roditeljskih sastanaka tokom školske godine o različitim temama važnim za prevenciju nasilja, kao i o temama koje naglašavaju važnost saradnje roditelja i nastavnika.

Roditeljski sastanci organizirani su jednom mjesečno tokom školske godine za svaku grupu roditelja. Jedna grupa roditelja su svi roditelji učenika iz jednog razreda, što znači da jedna grupa roditelja ima u prosjeku 15 članova. Roditelje kontaktira razrednik koji je zajedno sa školskim koordinatorom sudjelovao na sastancima. Glavne teme bile su: „Govoriti i slušati - komunikacijske vještine“, Zaštiti svoje dijete: Što učiniti kada je dijete zlostavljano; što učiniti kada je vaše dijete nasilnik“; „Odgovorno roditeljstvo“.

Kao i kod djece, individualna savjetovanja su bila dostupna i roditeljima. Važno je u program uključiti i djecu i njihove roditelje kako bi se maksimizirali pozitivni rezultati savjetovanja. Tokom jedne školske godine organizirano je više od 50 savjetovanja za roditelje. Za sve učenike koji su bili uključeni u savjetovanje bili su uključeni i njihovi roditelji. Paralelno su se održavale i sesije za djecu i za roditelje. Za neke učenike i roditelje bilo je korisno organizirati zajedničke sesije, dok su se za druge održavale samo pojedinačne sesije. Odluku o tome donosio je savjetnik koji je radio sa roditeljima i djecom. Roditelji su kontaktirani od strane školskih pedagoga i razrednika.

Kao treći dio programa organizirane su aktivnosti za nastavnike u školama. Te su aktivnosti uključivale interaktivne radionice za sve nastavnike, kao i radionice za Koordinacijska tijela za sprečavanje nasilja (bullying) u školama koja su oformljena u svim osnovnim školama u Mostaru.

U svakoj su školi organizirane tri edukacije za nastavnike. Svaki trening bio je na različite teme, a sastojao se od dvije radionice. Trajanje svake radionice je 5 sati, ukupno 10 sati za jedan trening. Teme koje su bile obuhvaćene bile su: „Etiologija vršnjačkog nasilja“, „Socijalna i emocionalna kompetencija učenika“ i „Prevencija vršnjačkog nasilja razvijanjem pozitivne klime u učionici“. Obuku su vodila dva stručnjaka za vršnjačko nasilje, a svaki trening su vodila dva trenera. Ukupno je 20 nastavnika odabrano za sudjelovanje u treninzima u svakoj školi. Nastavnici su dobrovoljno sudjelovali. Ista grupa nastavnika sudjelovala je na svim treninzima.

Organizirano je više od 20 treninga za Koordinacijska tijela za provedbu školskih aktivnosti i praćenje provedbe Međuinstitucionalnog protokola o postupku u slučajevima

nasilja u HNK. Trening za koordinacijska tijela bio je usmjeren na to da im pomogne u jačanju njihovih kapaciteta za djelovanje u slučajevima nasilja u školama.

Koordinacijsko tijelo u svakoj školi čine pedagog, direktor, dva nastavnika, jedan roditelj i jedan učenik. To je grupa koju je izabralo školsko osoblje, a njen cilj je provedba i nadzor provođenja Protokola. Protokolom su uređena prava, obaveze i odgovornosti, kao i načini na koji direktori škola, stručni suradnici, učitelji, razrednici, učenici, roditelji i drugi zaposlenici škole djeluju u situacijama povećanog rizika i nasilja u školi, a u cilju zaštite učenika i svih zaposlenika. Protokol sadrži upute kako postupiti u slučajevima nasilja u školi, kako uključiti roditelje, kako zabilježiti slučajeve nasilja. Treninzi su bili usmjereni na jačanje koordinacijskih tijela za primjenu ovih propisa. Treninzi su korišteni za analizu Protokola, procjenu stvarnih mogućnosti njegove primjene, zadataka koje svaki član ima kako bi učinkovito provodio Protokol. Treninzi su održani u četiri škole, po pet treninga u svakoj školi. Nakon provedbe aktivnosti, članovi Koordinacijskih tijela imali su više znanja o Protokolu, bili su vještiji da ga koriste u praksi što je proporcionalno dovelo do smanjenog broja slučajeva nasilja u školi.

Budući da mnogi učitelji smatraju da nemaju ili imaju jako malo podrške u suočavanju sa vršnjačkim nasiljem u svojim školama i da su u riziku od profesionalnog sagorijevanja, potreban im je program koji će im pomoći da povećaju svoje vlastite kapacitete za suočavanje sa stresnim situacijama. Da bi se ovo postiglo grupna supervizija za nastavnike provedena je u školama koje su bile dio ovog programa. Grupna supervizija organizirana je u dvije škole za dva tima prosvjetnih radnika u obliku grupa za podršku, što je školskim profesionalcima dalo priliku da sagledaju svoj rad, istraže svoju ulogu i osjeća je u vezi s radom, dobiju smjernice vezane uz problematiku rada i razviju profesionalne vještine kako bi se spriječilo profesionalno sagorijevanje. Dvije škole su sudjelovale u ovoj aktivnosti. Za svaku je skupinu organizirano 5 sesija (jedna grupa se sastojala od po 10 nastavnika u svakoj školi). Supervizija je organizirana na sedmičnoj osnovi tokom dva posljednja mjeseca školske godine. Odabrana su dva posljednja mjeseca jer ovo razdoblje predstavlja najstresnije razdoblje za sve nastavnike. Supervizijske grupe su organizirane na dobrovoljnoj osnovi, a nastavnici su imali priliku da se sami prijave ako smatraju da im treba pomoć. Raspravljalo se o sljedećim temama:

- » Uloga učitelja u obrazovanju i odgoju: ispunjavanje intelektualnih i društvenih uloga u životu učenika, utjecaj na vlastitu dobrobit u skladu s profesionalnim razvojem;
- » Granice: kako stvoriti učinkovite granice u školskom

okruženju, ali istovremeno ostati osoba od povjerenja učenicima i stručnim kolegama;

- » Emocije: kako koristiti emocije za profesionalni razvoj i koje su prepreke pri iskazivanju emocija;
- » Komunikacija: što želim primiti i što želim poslati drugima.

Grupna supervizija omogućila je svim nastavnicima da dijele svoje lične poteškoće u radu s djecom, kako stres utječe na njihov svakodnevni radni život, a zauzvrat su imali podršku psihoterapeuta koji im je mogao pomoći u rješavanju njihovih ličnih problema na način koji može biti od koristi njihovim učenicima.

Da bi program utjecao na cijeli sistem obrazovanja bilo je važno doći do drugih škola i stručnih osoba koje nisu prvobitno bile uključene u program prevencije nasilja. Kako bi se to postiglo, „Mreža školskih pedagoga osnovnih i srednjih škola Hercegovačko – Neretvanskog kantona“ uključena je u programske aktivnosti. Aktivnost za Mrežu školskih pedagoga bila je organizacija treninga „Metode i mehanizmi u izravnom radu s djecom s poteškoćama u ponašanju i emocijama“. Obuka se sastojala od dvije radionice, ukupno 8 sati rada. Trening je bio posvećen pružanju informacija sudionicima o etiologiji traume iz psihološke perspektive i o tome kako rana negativna iskustva negativno utječu na ljude i način na koji se nose s traumom. Prisutna su bila 23 stručnjaka. Glavne teme modula bile su: metode intervjuisanja djece i roditelja, kao i koncepcija i ciljevi obuke za djecu s ponašanjem i emocionalnim problemima i savjetovanje porodica / roditelja, s naglaskom na praktičnim primjerima; postavljanje adekvatnih strategija detraumazacije i resocijalizacije; metode i tehnike potrebne za rad s traumatiziranom djecom (za individualni i grupni rad).

Mreža se sastoji od članove svih osnovnih i srednjih škola HNK, a većina njih su pedagozi. Nakon obuke, svi sudionici organizirali su radionice u svojim školama kako bi podijelili znanje sa ostalim osobljem svojih škola.

Više od 35 volontera bilo je dio programskih aktivnosti koji su na kraju školske godine sudjelovali u organiziranim izletima za učenike koji su sudjelovali u programskim aktivnostima. Učenici su posjetili Omladinski klub Novi Val u Blagaju. Klub nudi obrazovne, ekološke, sportske, umjetničke, turističke, kulturne i zabavne aktivnosti za djecu. U kampu su mogli vidjeti magarce, konje i bjeloglave supove. Bjeloglavi supovi žive samo u Blagaju, a Omladinski klub Novi val jedino je mjesto gdje ih se može vidjeti u cijeloj BiH. Svi učenici koji su bili dio programa okupljeni su kako bi podijelili svoja iskustva kroz program. U kampu su organizirali grupne rasprave na kojima su mogli razgovarati o stvarima koje su naučili tokom

programa o prevenciji vršnjačkog nasilja. Mnogi od ove djece nisu imali priliku biti u tako velikim skupinama učenika (više od 180), jer žive u malim mjestima i malim školama u kojima jedno od njih ima 45 učenika. Dakle, za mnoge od njih ovo je bilo posebno iskustvo.

Program prevencije vršnjačkog nasilja i upravljanja sukobom u osnovnim školama u Mostaru uvršten je u dio programa koji provodi Radna grupa za prevenciju nasilja u osnovnim školama u HNK. Radnu skupinu oformilo je Ministarstvo obrazovanja, sporta i znanosti HNK. Njen je cilj koordinacija različitih programa i aktivnosti u različitim osnovnim školama uz pomoć različitih institucija i nevladinih organizacija koje nude svoje programe Ministarstvu da ih mogu replicirati i u drugim školama i institucijama kao dobar primjer preventivnih programa vršnjačkog nasilja. Pri tome Ministarstvo obrazovanja aktivno radi na podizanju svijesti učenika, nastavnika, roditelja i čitave zajednice o nasilju u školama, njegovim posljedicama i načinima prevencije.

Radna skupina za prevenciju nasilja u školama organizovala je redovne sastanke, na kojima je koordinator projekta predstavio postignute rezultate našeg programa svim nevladinim organizacijama koje djeluju na istom području u HNK. Na taj će način predstavljeni rezultati biti osnova za budući rad svih nevladinih organizacija koje su članovi Radne grupe, čime će se utjecati na širu javnost u budućnosti. Nadalje, predstavnici Radne grupe zajednički su organizirali prezentaciju svog rada za sve direktore osnovnih škola u Mostaru, Konjicu i Jablanici. Organizovana je prezentacija svih aktivnosti u okviru Akcijskog plana za prevenciju nasilja i maloljetničkog prijestupništva u osnovnim i srednjim školama Hercegovačko neretvanskog kantona, koji će provoditi članovi Radne skupine. Koordinator projekta predstavio je ciljeve Programa, što je rezultiralo da je najmanje 20 direktora škola informirano o pozitivnim učincima koje program prevencije nasilja donosi školama u slučaju repliciranja spomenutog modela.

Priručnik „Prevencija vršnjačkog nasilja - rana identifikacija faktora rizika“ stvoren je kao radni alat za učitelje, roditelje i druge stručnjake koji rade s djecom s različitim emocionalnim problemima, djece u riziku da postanu žrtve nasilja ili počinioci. Kreiran je 2016. godine od strane školskih koordinatora i stručnjaka za vršnjačko nasilje koji su radili na projektu. Priručnik je fokusiran na metode prevencije nasilja kroz jačanje socijalnih i emocionalnih vještina i učenika, pomažući im da pronađu nove načine suočavanja sa bijesom, anksioznošću i drugim problemima u ponašanju čime se smanjuje mogućnost da djeca postanu žrtve ili počinitelji nasilja.

Kvalitativna procjena lokalne društvene realnosti: potrebe i postojeće usluge

Bosna i Hercegovina je potpisnica Konvencije o pravima djeteta (CRC), Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD) i Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW). Konvencija o pravima djeteta poziva države potpisnice da zaštite djecu od svih oblika fizičkog ili psihičkog nasilja, povreda ili zlostavljanja, zanemarivanja ili nemarnog postupanja, maltretiranja ili iskorištavanja.

Kako je primijećeno od strane Odbora za prava djeteta, kompleksna državna struktura BiH predstavlja prepreku za ravnopravnu formulaciju i implementaciju regulacija koje su značajne za implementaciju Konvencije o pravima djeteta (UN, Kombinirani peti i šesti periodični izvještaj podnesen od strane Bosne i Hercegovine na osnovu članka 44 Konvencije, do 2017. godine). Naime, BiH je kompleksna država, a obrazovni sistem i socijalne usluge rezultat su procesa decentralizacije i podjele države u dva entiteta u skladu sa Dejtonskim mirovnim sporazumom: Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS). Entiteti i njima pripadajući kantoni reguliraju pitanja koja se odnose na djecu i njihova prava.

Zbog svoje kompleksnosti, država se često bori sa pitanjima kao što su ekonomska nejednakost, siromaštvo, nizak standard poštivanja ljudskih prava, korupcija, itd. Posebno od kada je BiH 2018. godine postala istaknuta tranzitna ruta za migrante koji se kreću prema Zapadnoj Evropi, ovi problemi su postali vidljiviji, a zaštita ljudskih prava, posebno dječjih prava, stavljeni su u fokus. Sve ove poteškoće predstavljaju faktore rizika koji su u korelaciji sa nasiljem među djecom i mladima, kao jedne od najranjivijih kategorija (Godišnji izvješta IN Fondacije, 2018).

Prema Indeksu dječije zaštite iz 2019. godine (World Vision International, u partnerstvu sa ChildPactom) Bosna i Hercegovina ne osigurava zaštitu djece od svih oblika nasilja nad djecom i naporu koje Bosna i Hercegovina poduzima kako bi osigurala zaštitu djece od svih oblika nasilja nad djecom ocjenjuju se ukupnom ocjenom 0,434 od maksimalne ocjene

1. Ipak, u poređenju sa prethodnom analizom, vidljiv je napredak koji je Bosna i Hercegovina postigla u aktivnostima prevencije svih oblika nasilja nad djecom, a koji je najočitiji u grupi indikatora za zakone i politike (0,636), a nakon toga u oblasti odgovornosti (0,551). Koordinacija (0,433) je slabo ocijenjena, dok su rezultati u domenu usluga niski (0,379). Najlošije ocijenjeni su kapaciteti sa 0,286 bodova od mogućih 1 (Indeks dječije zaštite 2.0, 2019). Prema Indeksu se preporučuje da BiH obezbijedi finansijske standarde za sve državne i sponzorisanе usluge, uključujući usluge rehabilitacije za oporavak i reintegraciju djece žrtava nasilja. Pored toga, zakonski ili regulatorni okvir ne zahtijeva obavezno licenciranje usluga koje pružaju vladini subjekti i preporučuje se da država obezbijedi minimalne standarde kvaliteta s ciljem poboljšanja i usklađivanja svih svojih usluga za djecu.

Nizak rezultat koji je Bosna i Hercegovina ostvarila u području kapaciteta čini se posebno značajnim, te naglašava kompleksan način rada sistema socijalne zaštite. Većina centara za socijalni rad je preopterećena i nema zadovoljavajuće kapacitet. U Indeksu dječije zaštite 2.0 se preporučuje da država obezbijedi praćenje postojećih standarda socijalne zaštite, kao i rad na njihovom unapređenju (regulacija finansiranja, adekvatan prostor i oprema za rad, adekvatan broj i struktura osoblja i njihova stručnost, obuka zaposlenih, nadzor zaposlenika i procjenu njihovih postignuća) kao i osiguravanje licenciranja socijalnih, javnih i privatnih usluga te usluga koje pružaju nevladine organizacije. Na ovaj način, usluge bi zadovoljile standardizirani kvalitet, poboljšale i pratile nivo razvijenih zemalja, te bi se omogućio adekvatan sistem za prikupljanje podataka o ranjivoj djeci.

Analiza pruženih usluga korisnicima uključujući održivu podršku/ usluge prema ciljanim korisnicima

Ovaj program za prevenciju vršnjačkog nasilja provodio je Centar za psihološku podršku Sensus koristeći metode i mehanizme koji se koriste u drugim europskim zemljama. Program se temelji na CASEL programu. CASEL (Kolaborativno za akademsko, socijalno i emocionalno učenje) osnovan je 1994. s ciljem uspostavljanja visokokvalitetnog socijalnog i emocionalnog učenja utemeljenog na dokazima (SEL) kao bitnog dijela od predškolskog uzrasta pa sve do srednjoškolskog obrazovanja. SEL je uveden kao okvir koji se bavi potrebama mladih ljudi i pomaže u usklađivanju i koordinaciji školskih programa. I CASEL i izraz "socijalno i emocionalno učenje" nastali su na sastanku 1994. čiji je domaćin bio Institut Fetzer. Sudionici sastanka uključivali su istraživače, odgajatelje i zagovornike dječijih prava uključene u razne napore utemeljene na obrazovanju za promicanje pozitivnog razvoja djece. Danas CASEL nastavlja saradivati na unapređenju znanosti, prakse i politika povezanih sa socijalnim i emocionalnim učenjem. Izdanje Priručnika za socijalno i emocionalno učenje iz 2015. godine: „Istraživanje i praksa“ pokazuju koliko je ova oblast napredovala, sa gotovo 100 saradnika koji su uključili sve aspekte socijalnog i emocionalnog učenja.

Program se temelji na ideji da je najbolji način za prevenciju vršnjačkog nasilja kroz jačanje emocionalnih i socijalnih kapaciteta učenika da se zdravije nose sa svojim problemima, umjesto da koriste disfunkcionalne mehanizme prilagodbe koji mogu dovesti do nasilja. Ovaj program uključuje načelo da se pozitivni rezultati mogu postići samo ako svi dijelovi sistema saraduju, što znači da uključuju trokut koji se sastoji od učenika, roditelja i nastavnika. Samo ako su svi dijelovi sistema podjednako uključeni, moguće je postići pozitivne promjene.

Program za prevenciju nasilja koji je proveden u školama održiv je i moguće ga je ponoviti u drugim školama, jer su učenici, roditelji i nastavnici koji su sudjelovali u programskim aktivnostima dovoljno educirani i osposobljeni za daljnju provedbu navedenih aktivnosti i nakon završetka projekta. Iskustvo u šest škola koje su bile dio ovog programa pokazalo je da je škola i nakon završetka programa nastavila koristiti model prevencije vršnjačkog nasilja.

Aktivnosti koje su škole nastavile organizirati uključivale su program za jačanje socio-emocionalnih kompetencija,

poboljšanu suradnju s roditeljima kroz redovite roditeljske sastanke i kontinuiranu edukaciju školskog osoblja o mehanizmima prevencije zlostavljanja, jačanje kompetencija za rad s učenicima s problemima u ponašanju i učenicima koji su žrtva vršnjačkog nasilja. Više od 15 mostarskih osnovnih škola ponovilo je dio aktivnosti programa prevencije nasilja. Do sada je više od 1000 učenika učestvovalo u nekim od aktivnosti. Učenici koji su učestvovali u programu mogli su steći temeljne kompetencije za prepoznavanje i upravljanje emocijama, postavljanje i postizanje pozitivnih ciljeva, uvažavanje perspektiva drugih, uspostavljanje i održavanje pozitivnih odnosa, donošenje odgovornih odluka i konstruktivno rješavanje međuljudskih sukoba. Kao rezultat, škole u kojima se provodio program prijavile su manje slučajeva nasilja u školama čak dvije godine nakon završetka projekta.

Važno je napomenuti da je program uključivao edukovanje vršnjačkih edukatora za prevenciju nasilja u školama. Više od 40 učenika bilo je educirano o mehanizmima sprečavanja nasilja u svojim učionicama, gdje su oni edukovali vršnjake u svojim učionicama i bili su dovoljno osposobljeni da podrže učenike u riziku od nasilja u svojim školama. Oni su bili ti kojima su se učenici mogli obratiti, što im je bilo jednostavnije nego zamoliti učitelje za pomoć. To je pridonijelo većoj razini prijavljivanja nasilja jer je djeci uvijek lakše komunicirati sa svojim vršnjacima, umjesto odraslim osobama. Vršnjački edukatori formiraju tim za podršku koji nastavlja djelovati u školama i radi sa drugim učenicima i školama, kao i educirati ostale učenike da postanu vršnjački edukatori. Mreža vršnjačkih edukatora postaje sve jača i ta se mreža, kao oblik rane prevencije nasilja, stvara za buduće generacije učenika u mostarskim školama.

Glavne zadaci programa za buduću provedbu su:

- » Jačanje socio-emocionalnih kapaciteta učenika kao prvi korak u prevenciji vršnjačkog nasilja u osnovnim školama kao grupni program s naglaskom na individualne potrebe učenika u grupama;
- » Kontinuirano uključivanje roditelja u školske programe koji uključuje redovne roditeljske sastanke s temama koje naglašavaju saradnju roditelja sa školom s ciljem smanjenje rizika od vršnjačkog nasilja i svega onoga što roditelji mogu učiniti kako bi doprinijeli uspješnoj implementaciji programa prevencije vršnjačkog nasilja;

- » Pružanje podrške nastavnom osoblju kroz organizaciju treninge o različitim temama potrebnim za unapređenje njihovih sposobnosti za rad s učenicima s problemima u ponašanju kako bi im pomogli da pronađu prave kanale komunikacije s roditeljima i drugim relevantnim institucijama;
- » Utjecati na politike i pravni okvir socijalne zaštite na lokalnoj i kantonalnoj razini s ciljem pozicioniranja sistema inovativnih programa za prevenciju nasilja kao dijela školskog programa.

Pregled relevantnih EU politika, lokalnog zakonodavstva i dokumenata

Bosna i Hercegovina ratificirala je Konvenciju o pravima djeteta (CRC) 1. septembra 1993. godine i ustavom je ugradila u nacionalno pravo. Važno je istaknuti da je BiH ratificirala Konvenciju u potpunosti za razliku od mnogih drugih država, povlačeći rezervu koja se odnosi na članak 9 (1) 2008. godine. Konvenciju može razmatrati Dom za ljudska prava Ustavnog suda, ali ne zamjenjuje domaći zakon. Međutim, prema Child Rights International mreži (2015) kompleksna nacionalna struktura države, koja se sastoji od tri autonomna dijela unificirana slabom centralnom vladom, dublje komplicira efikasnost primjene Konvencije o pravima djeteta.

Ustav Bosne i Hercegovine utvrdio je „najviši nivo internacionalno prepoznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda“ (Ustav BiH, član II; ljudska prava i temeljne slobode, paragraf 1). Ustav također zahtijeva da se Evropska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (EHCR) i njeni protokoli „direktno primjenjuju“ u BiH i „imaju prednost u odnosu na sve druge zakone“ (Ibid, član II, paragraf 2: internacionalni standardi), pozivajući se time na EU relevantne politike.

Bosna i Hercegovina poduzela je i značajne korake u reformi propisa vezanih za djecu, kao što su izmjene i dopune Zakona o zabrani diskriminacije iz 2016. godine. Također, posljednjih nekoliko godina u Republici Srpskoj (RS), Brčko distriktu BiH (BD), a 2014. i u Federaciji Bosne i Hercegovine (FBiH) usvojen je i Zakon o zaštiti i postupanju s djecom i maloljetnicima u

kaznenim postupcima.

Prema Odboru za prava djeteta (Ibid, paragraf 7), iako je većina zakona u skladu sa Konvencijom o pravima djeteta i drugim značajnim internacionalnim standardima, donošenjem sveobuhvatnog zakona o pravima djece koji bi u potpunosti uključio principe i odredbe Konvencije o pravima djeteta i njenih izbornih protokola te pružio jasme smjernice za njenu direktnu primjenu na državni nivo, Federacija BiH i Republika Srpska, distrikt Brčko i njihovi pripadajući kantoni omogućili bi usklađenje i ravnopravnije ostvarivanje dječjih prava u cijeloj državi.

Problematična primjena zakona naglašena je i u Indeksu dječje zaštite 2.0 (World Vision International, u partnerstvu sa ChildPactom). Bosna i Hercegovina ostvaruje 0,732 od mogućeg 1 boda za tretirane članove Konvencije o pravima djeteta, što ukazuje na to da i dalje postoje pitanja koja još uvijek nisu obuhvaćena državnim zakonodavstvom. Rezultat za ukupnu implementaciju iznosi 0,470 od maksimalne ocjene 1 i ukazuje na značajan jaz između politike i prakse (0,262). Jedna od preporuka navedenih u Indeksu naglašava: „Vlada BiH ratificirala je većinu relevantnih internacionalnih konvencija i većina zakonskih okvira se uskladila sa ovim, ali je neophodno poduzeti konkretne korake prema većoj odgovornosti nadležnih tijela za stvarnu provedbu“.

Iskustva u BiH i zemljama regiona

Posljednjih godina pokrenut je veliki broj programa prevencije vršnjačkog nasilja u BiH. Početkom 2017. godine, TPO Fondacija je počela realizaciju projekta pod nazivom "Vršnjačko i rodno-zasnovano nasilje u školama". U okviru projekta je urađena Baseline studija: "Vršnjačko i rodno-zasnovano nasilje u osnovnim školama u BiH" koja je provedena u trideset osnovnih škola u tri kantona: Sarajevskom, Hercegovačkoneretvanskom i Srednjobosanskom. Projekat ima za cilj da u saradnji s ministarstvima obrazovanja, upravama osnovnih škola, nastavnicima, pedagogima i drugim školskim djelatnicima te učenicima, roditeljima i društvenim institucijama – kroz niz aktivnosti – radi na podizanju svijesti o vršnjačkom i rodno-zasnovanom nasilju i opasnostima te uspostavljanju efektivnih mehanizama za prevenciju i smanjenje nasilja unutar i izvan škole.

IN-FONDACIJA – fondacija za unapređenje socijalne inkluzije djece i mladih je dugi niz godina provodila program „Prevencija međuvršnjačkog nasilja u školama“. Ukupno je podržano 7 projekata koji su se provodili u Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Palama, Bijeljini i Bugojnu. Ovaj program u široj zajednici ima za cilj da se razviju politike prevencije i zaštite djece od vršnjačkog nasilja, kroz saradnju sa nevladinim sektorom. Primjena tih politika i njihovo provođenje obezbjeđuje se kroz jačanje kompetencija osoblja škole u cilju postizanja održivosti na polju prevencije vršnjačkog nasilja u školskom okruženju.

Centar za razvoj omladinskog aktivizma CROA provodi projekat „Vršnjačko nasilje – nema šanse“ u okviru koga je kreirana mobilna aplikacija pod istim nazivom, sa ciljem da se kroz prezentaciju aplikacije u osnovnim školama, na jedan zabavan

i edukativan način utiče na izgradnju svijesti i razvijanja empatije među djecom. Indirektno, na taj način se povećava i stepen sigurnosti djece u vaspitno-obrazovnim ustanovama. Aplikacija je prijateljska, sigurna za upotrebu, a pruža informacije o tome šta je to vršnjačko nasilje i koji znakovi kod djece upućuju na to da su izloženi vršnjačkom nasilju.

UNICEF-ov program prevencije vršnjačkog nasilja i zlostavljanja „Za sigurno i poticajno okruženje u školama“, se s uspjehom provodio u hrvatskim školama od 2003. do 2012. godine. U 185 hrvatskih škola u kojima je proveden, UNICEF-ov je program smanjio stopu vršnjačkog zlostavljanja za 50 posto. U programu je sudjelovalo 140 hiljada učenika i više od 15 hiljada učitelja. U potpunosti su ga osmislili hrvatski stručnjaci, a postao je uspješan izvozni proizvod te se sada provodi u školama u Srbiji, Crnoj Gori, Bugarskoj, Kazahstanu i Sloveniji.

U Republici Srbiji program „Škola bez nasilja“ s ciljem prevencije nasilja postoji od 2005. godine i do sada se proveo u preko 300 škola u Srbiji, a gotovo 3.000 nastavnika je prošlo kroz obuke. Glavni cilj programa „Škola bez nasilja“ jeste stvaranje bezbjedne i podsticajne sredine za učenje, rad i razvoj. U okviru ovog programa nasilje je definisano kao svaki oblik ponašanja koji ima za cilj namjerno nanošenje psihičkog ili fizičkog bola drugome.

S obzirom na postavljeni cilj, trajanje programa nije vremenski ograničeno; program je razvojni i nastoji da postane sastavni dio vaspitnog rada u školama. Program je prije svega namijenjen djeci, nastavnicima i zaposlenima u školama, ali i roditeljima i čitavoj lokalnoj zajednici.

Kvalitativna procjena mogućnosti repliciranja programa

Vršnjačko nasilje može uvelike utjecati na školsko okruženje i ometati školski uspjeh djece. To može sniziti akademska postignuća, utjecati na pohađanje škole, pa čak i pridonijeti većoj stopi napuštanja škole. Zato je potreban odgovarajući program koji će školama omogućiti poduzimanje potrebnih akcija.

Glavni problem je nedostatak obučenog osoblja koje bi radilo na prevenciji nasilja u školama. Nasilni incidenti se ne tretiraju na odgovarajući način, što dodatno podupire eskalaciju nasilja. Cilj programa prevencije vršnjačkog nasilja trebao bi biti i edukacija nastavnika u osnovnim školama o vrstama nasilja, njegovom prepoznavanju i edukacija o učinkovitosti

metodologiji u radu sa „žrtvama nasilja“ i „posmatračima“. Saradnja i učinkovita komunikacija između školskog osoblja i roditelja djece su presudni za uspjeh programa prevencije vršnjačkog nasilja. U svrhu prevencije i borbe protiv ozbiljnih problema, kao što je nasilje u školama, postoji potreba za uključivanjem medijatora koji će koordinirati uspostavljanje ispravne komunikacije, pomoći u prepoznavanju problema i pomoći u pronalaženju strategije za rješavanje problema koja djeluje na oboje, i školu i roditelje.

Preporuke:

1. Poboljšanje kvalitete obrazovanja djece jačanjem njihovih kompetencija i resursa za borbu protiv vršnjačkog nasilja kroz različite aktivnosti zagovaranja, savjetovanja i terapijskih intervencija;
2. Poticanje svestranog psihološkog i psihosocijalnog razvoja djece, mladih i porodice kao načina primarne prevencije nasilja u osnovnim školama;
3. Uključiti program prevencije nasilja u redovni nastavni plan i program u svim osnovnim školama;
4. Angažirati medijatore koji će služiti kao spona između različitih dijelova sistema i omogućiti im da lakše komuniciraju.

Centar za psihološku potporu u suradnji s Ministarstvom obrazovanja, kulture i sporta HNK aktivno radi na:

- » pružanju potrebne pomoći svim učenicima s problemima u ponašanju (žrtve i počinitelji) u osnovnim školama;
- » stvaranju atmosfere za intervencije u kojoj će biti prihvatljivo otvoreno raspravljati o vršnjačkom nasilju bez osjećaja srama i krivnje;
- » pomoći stručnjacima koji rade s djecom da se osjećaju dovoljno kompetentno kako bi mogli djeci pomoći da se nose sa svojim problemima.

Svojim kontinuiranim angažmanom Centar za psihološku potporu Sensus želi pridonijeti izgradnji zajednice koja se aktivno uključuje koristeći svoj puni potencijal i na taj način pruža jednaka prava, slobode, obrazovanje i socijalne mogućnosti za svu djecu. Programi za prevenciju nasilja prvi su korak u ostvarenju tog cilja, a Centar u budućnosti planira uspostaviti dobru suradnju s drugim institucijama koje rade na zaštiti dječjih prava, a koje uključuju Centar za socijalni rad Mostar, Grad Mostar, Pedagoški zavod Mostar, kao i druge institucije i organizacije koje aktivno rade na zaštiti dječjih prava na lokalnoj i kantonalnoj razini.

Primjer dobre prakse

Učenik pohađa 8. razred osnovne škole. Živi u četveročlanoj porodici, s roditeljima i starijom sestrom. Porodica živi u ruralnom predjelu, bave se poljoprivredom. Roditelji su fizički radnici, jako strogi, nema bliskosti s djecom. Otac je često odsutan zbog posla. U porodici nema konstruktivnih razgovora, svi problemi se rješavaju kaznom. Roditelji ističu da je pored teške financijske situacije u kojoj se porodica nalazi, najveći problem to što je dječak „neposlušan“ i „uporno odbija da radi ono što mu se kaže“. Kod kuće je naglasak na učenju i ocjenama. Ukoliko dječakove ocjene nisu zadovoljavajuće roditelji ga kažnjavaju oduzimanjem mobitela, zabranom pristupa kompjuteru i zabranom izlazaka. Otac je taj koji kažnjava, a majka „stoji po strani i posmatra“. Otac ne razgovara s njim o drugim stvarima osim o njegovom problematičnom ponašanju i lošim ocjenama u školi. Sestra se ne uključuje u razgovor i djeluje nezainteresirano.

Učenik je uključen u program prevencije nasilja od strane

školske pedagogice zbog ispoljavanja neprimjerenog i agresivnog ponašanja. Školsko osoblje kontinuirano primjećuje probleme u ponašanju, s posebnim naglaskom na česte konflikte s vršnjacima koji najčešće završavaju fizičkim nasiljem prema drugima i uništavanjem školske imovine. Primjetan je i izrazito loš akademski uspjeh učenika. Učenik ima poteškoća s prilagođavanjem u razredu. Jako mu je teško ostvariti nova prijateljstva, često se osjeća kao autsajder, izuzetno je osjetljiv i navodi da često pati od glavobolje ili stomačnih tegoba koje su povezane s testovima ili ispitivanjem u školi. Ne uklapa se u atmosferu razreda, nema bliskih prijatelja i često veliki i mali odmor provodi sam.

Plan rada za učenika se sastojao od uključivanje u SEL program za razvoj socio-emocionalnih kompetencija jer je primijećeno da dječak ima problema s regulacijom i kontrolom emocija, kao i poteškoća u ostvarivanju pozitivnog kontakta sa svojim vršnjacima. Pored toga, dječak i cijela porodica

su uključeni u psihološko savjetovanje, gdje su uz podršku psihologa-medijatora mogli da otvoreno razgovaraju o svojim problemima i pronađu alternativne mehanizme rješavanja konflikata. Stručno osoblje i nastavnici koji su uključeni u obrazovanje učenika također su uključeni u program na način da su s njima obavljani treninzi za rješavanje konflikata s učenicima, edukacije o razvojnom periodu i mehanizmima za rad s učenicima počiniocima vršnjačkog nasilja.

Nakon učestvovanja u programu primijećene su značajne promjene u ponašanju učenika u njegovom odnosu prema drugima. Dječak je prestao sa neprimjerenim ponašanjem u razredu, i u 6 mjeseci nakon završetka programa nije se ponovio ni jedan incident vršnjačkog nasilja prema drugima. Roditelji su

također istakli da je došlo do određenih promjena u porodici, gdje se svi trude da, bez obzira na obaveze, provode što više vremena zajedno i da vode razgovore usmjerene rješavanju problema umjesto razgovora koji će završiti svađom.

Godinu dana nakon završetka aktivnosti učenik je završio osnovnu školu i trenutno pohađa prvi razred srednje škole. Informacije koje smo dobili od škole kažu da su učenik i njegova porodica kroz učešće u sveobuhvatnom programu koji je uključivao individualno-savjetodavni rad sa učenikom, grupne radionice za razvoj socio-emocionalnih kompetencija, i programe za unapređenje roditeljskih vještina, unaprijedili svoje funkcionisanje na ličnom,porodičnom i socijalnom nivou.

Br.1 Ekскурzija u Blagaj za učenike koji su sudjelovali u projektu u 2015.godini (2015.)

Br.2. Drugi trening za nastavnike u osnovnoj školi "Blagaj" (2016.)

Br. 3. Treći roditeljski sastanak u osnovnoj školi "Zalik" (2015.)

Br. 4. Peta radionica za vršnjačke edukatore u osnovnoj školi "Bijelo Polje" (2017.)

Br. 5. SEL radionica za učenike petih razreda u osnovnoj školi "Gnojnice" (2016.)

Literatura

1. UN Komitet za prava djeteta (UN CRC), Opći komentar br. 16 (2013) o obavezama države u pogledu uticaja poslovnog sektora na prava djece, 17.april 2013., CRC/C/GC/16 para. 84
2. Pristup pravdi za djecu: Bosna i Hercegovina (2015.), White&CaseLLP
3. Nasilje među školskom djecom u poslijeratnoj Bosni i Hercegovini: međusektorska studija (2008.), Edita Černi Obrdalj i Mirjana Rumboldt, Hrvatski medicinski časopis, avgust 2008.; 49 (4): 528–535.
4. Indeks zaštite djece 2.0 Bosna i Hercegovina 2019: Mjerenje vladinih napora da zaštiti dječake i djevojčice (2019.), World Vision International
5. Nasilje među vršnjacima u srednjim školama: Bosna i Hercegovina, Izvještaj o rezultatima istraživanja vršnjačkog nasilja u Bosni i Hercegovini (2017.), Helsinški parlament građana (HCA) Tuzla, Omladinski resursni centar Tuzla
6. Godišnji izvještaj In Fondacije (2018.), IN Fondacija
7. Nasilje i maltretiranje u školi: Izvještaj o globalnom statusu (2017.), Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO)
8. Vršnjačko i rodno zasnovano nasilje u osnovnim školama u Bosni i Hercegovini – Osnovna studija (2017.), TPO fondacija